

**МОНИТОРИНГ И ТЕНДЕНЦИИ НА РАЗВИТИЕ НА ПОРОДИТЕ ИЗТОЧНОБЪЛГАРСКА И
БЪЛГАРСКИ СПОРТЕН КОН
MONITORING AND DEVELOPMENT TENDENCIES OF EASTBULGARIAN AND BULGARIAN SPORT HORSES**

**Светлозар Касчиев
Svetlozar Kastchiev**

Асоциация „Източнобългарски кон“, гр. Шумен, кв. Макак, ДП „Кабюк“
Асоциация „Български спортен кон“, гр. София, бул. „Васил Левски“ № 75
Eastbulgarian Horse Association, Shumen, Office DP “Kabiuk”
Bulgarian Sport Horse Association, Sofia, 75, Vasil Levski blvd.

E-mail: kastchiev@mail.bg

Резюме

В статията се описва кратката история на създаването на породите „Източнобългарска“ и „Български спортен кон“. Проследява се развитието на породите през последните години. Характеризират се новите похвати в селекцията и изпитването на конете и новите контролирани признаци. Описва се извършената работа по преиздаване на старите и издаване на новите томове на родословните книги. Описва се изминатата процедура по международното им признаване и получаване на статута на пълноправен член на WBFSH (Световна федерация за развъждане на спортни коне). Очертават се трудностите в работата и перспективите за развитие на породите и влиянието на икономическата криза върху размера на популациите.

Abstract

The article introduces the history of foundation of the Eastbulgarian and Bulgarian Sport Horse breeds. It describes the development of the breeds during the last years. The short characterizing of the new methods of breeding and performing the horses is given. The author describes the efforts of the Associations to review and republish volumes I and II of the Eastbulgarian Stud Book and publishing of the new volumes III and IV as well as volume I of the Bulgarian Sport Horse Stud Book. There is a short description of the Stud Book approval procedures and acceptance as full member of the booth associations by the WBFSH (World Breeding Federation Sport Horses). The article lays down the main difficulties and perspectives of future development of the breeds.

Ключови думи: Източнобългарски кон, Български спортен кон, родословна книга, тестиране, застрашени породи.
Key words: Eastbulgarian horse, Bulgarian Sport Horse, stud Book, performance, endangered breeds.

ВЪВЕДЕНИЕ

Източнобългарският кон е отечествена полукръвна ездова порода, създадена чрез сложно възпроизводително кръстосване на местни, арабски, англо-арабски и полукръвни английски кобили с полукръвни и чистокръвни английски жребци. Породообразователният процес е протекъл основно в държавните конезаводи „Кабюк“ и „Божурище“ (Стефан Караджа (Роров, 1959). Източнобългарският кон е признат за порода с постановление № 631/12.06. 1951, по доклад № 250/10.02.1951 на министъра на земеделието. Работата по усъвършенстването на стопанските признаци е продължила повече от едно столетие. Заложени били 16 генеалогични линии и над 27 фамилии. В зависимост от промените на обществе-

ните и икономическите отношения в страната ни е имало относително чести промени в насоките на развъдната работа. Независимо от това в по-голяма или в по-малка степен е даван приоритет на усъвършенстването на спортните качества. Постепенната ликвидация на племенните ферми и конезаводите през последните две десетилетия доведе до силно редуциране на елитния племенен материал и драстично стесняване на генеалогичната структура на популацията. От порода с ограничен генофонд Източнобългарският кон се превърна в порода, застрашена от изчезване (Sabeva i Kaschiev, 2010). Развъдната дейност в породата се води от Асоциация „Източнобългарски кон“, създадена през 2006 г. и

получила лиценз от Министерството на земеделието и храните (МЗХ) през 2010 г.

Породата Български спортен кон е отечествена полукръвна ездова порода в процес на създаване чрез сложно възпроизводително кръстосване на местни и вносни полукръвни английски кобили с вносни жребци от водещи спортни породи по света. Селекцията ѝ започва през 70-те години на миналия век. Първоначално задачата е била изграждане на определена генеалогична микроструктура на базата на внесените жребци и кобили, която да осигури висококачествен разплоден материал за нуждите на конезаводите и да послужи за основа при създаването на специализиран спортен тип коне в България. В този момент българските коневъди разполагали с жребци от най-известните линии в Бранденбургската порода в Германия. Променените условия на обществото ни в политическо и икономическо направление през последните 20 години позволиха масов внос на жребци и кобили от известни европейски полукръвни ездови породи коне за спорт. Първият внос беше реализиран за коне от Хановерската порода, но вече чрез Асоциацията за развъждане на Хановерски коне във Верден през 1998 г., последван от внос на коне от Холщайнерска, Сел Франсе, Олденбургска, Вествалска, Зангершайде и др. (Barzev, 2011). Бяха създадени и много племенни конеферми, имащи за цел развъждане и отглеждане на спортен тип коне. Селекционният процес в породата е оглавен от Асоциация „Български спортен кон”, регистрирана през 2006 г., получила лиценз от МЗХ през 2011 г.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

В таблица 1 са отразени броят на регистрираните коне по асоциации, както и броят на членовете им към края на октомври 2012 г.

Основна задача на всяка породна асоциация по света е воденето на родословната книга (РК) на породата. Началото на РК при Източнобългарската порода е положено през 1959 г., когато е издаден том I. През 1964 г. се издава том II и издаването се прекъсва, а цялата племенна информация продължава да се води в заводските книги на отделните конезаводи и конеферми, без да бъде обобщавана, съхранявана и издавана в национален мащаб. В първите два тома са регистрирани общо 26 жребца и 207 кобили. Когато на по-късен етап данните се систематизират и въвеждат в компютърна база данни, се установява, че информацията в издадените книги е много непълна и не включва голяма част от признатата за порода популация. Това налага преиздаването на първите два тома, в които след допълването са регистрирани общо 171 жребца и 752 кобили (таблица 2).

Успоредно се подготвят и черновите на том III и IV, покриващи периода до 2010 г. Старата система на водене на племенната информация, при която липсва централизиран регистър на конете, а всички данни се водят по места, се оказва напълно безполезна, когато започва реструктурирането на сектора и конете се оказват в ръцете на частни стопани. С преминаването на развъдния процес в частния сектор воденето на племенната документация в повечето случаи се

Таблица 1. Брой контролирани животни и брой членове
Table 1. Number of horses under control and number of members

Асоциация <i>Associations</i>	Жребци <i>Stallions</i>	Кобили <i>Mares</i>	Всичко регистрирани коне <i>Total registered horses</i>	Брой членове <i>Number of members</i>
Източнобългарски кон <i>Eastbulgarian Horse</i>	22	~ 140	~ 800	153
Български спортен кон <i>Bulgarian Sport Horse</i>	19	~ 80	~ 450	116

Таблица 2. Родословни книги по асоциации и брой регистрирани племенни коне
Table 2. Stud books per association and number of registered horses

Том на РК <i>Stud Book volume</i>	Период <i>Period</i>	Брой регистрирани коне Жребци / Кобили / Всичко <i>Number of registered horses</i> <i>Stallions / Mares / Total</i>
Източнобългарска порода <i>Eastbulgarian breed</i>		~ 600 / 1 700 / 12 000
Том I / <i>Volume I</i>	1940–1957	119 / 493 / ~ 3 000
Том II / <i>Volume II</i>	1958–1963	52 / 259 / ~ 1 500
Том III / <i>Volume III</i>	1964–1990	235 / 679 / ~ 4 000
Том IV / <i>Volume IV</i>	1991–2010	298 / 543 / ~ 3 500
Български спортен кон - Том I <i>Bulgarian Sport Horse - Volume I</i>	1970–2010	239 / 354 / ~ 2000

пренебрегва и след известно време се оказва, че стопаните не могат да възстановят родословията на конете си. Ситуацията продължава около 15 години до момента на учредяване на Асоциация „Източнoбългарски кон“, която в продължение на няколко години обикаля частните стопани, описва, идентифицира и регистрира конете им и постепенно възстановява техните родословия. По този начин се събират данните, необходими за попълването на родословната книга. Регистърът вече е централизиран и се води на национално ниво.

Аналогично през 2010-2011 г. представители на Асоциация „Български спортен кон“ обикалят частните стопани с цел идентификация, регистрация и установяване произхода на конете от породата. И тук, подобно на Източнoбългарската порода, воденето на племенната документация в частния сектор през последните 15-20 години е пренебрегнато и отново възстановяването на информацията отнема значително време.

През 2010 г. МЗХ чрез НВМС разпорежда прилагането на Регламент 504/2008/ЕС, третиращ идентификацията на еднокопитните. Въвеждането на изискванията на регламента налага преиздаване на старите, неотговарящи на новите разпоредби паспорти. Това подпомага изключително много задачите и на двете асоциации, тъй като по закон единствено те имат право да издават новите паспорти на конете от посочените породи. Към средата на 2012 г. препаспортизацията вече е завършена, а Асоциациите разполагат с информацията, необходима за цялостен мониторинг върху размера на популацията, генеалогичната ѝ структура, данните за репродуктивните способности на кобилите и т.н.

Изготвянето на специализирана програма за нуждите на племенното коневъдство беше започнато още през 1995 г. Данните от архивите на конезаводите са изключително обемни и въвеждането им отне много време. Започва се от родоначалниците, които в повечето случаи са внесени от чужбина в края на XIX, началото на XX век жребци и кобили с техните оригинални родословия. Някои от тези родословия са истински уникат за съвременните коневъди. Начинът, по който са изработени, начинът на описване на произхода в тях, восьмичният или релефният печат под тях и т.н. (фигура 1).

Въвеждането на данните, започвайки от родоначалниците и най-първите заводски книги на конезаводите „Кабюк“ и „Божурище“, позволява да се изгради изключително изчерпателна и достоверна база данни, която към настоящия момент вече включва над 31 000 файла на коне, като родословията на някои от родоначалниците по пряка мъжка линия може да бъдат проследени до XVIII и дори до XVII век.

През изминалите близо 20 години програмата бива многократно усъвършенствана, за да се превърне в интелигентен съвременен програмен продукт, улесняващ значително постигането на целите на асоциациите (фигура 2).

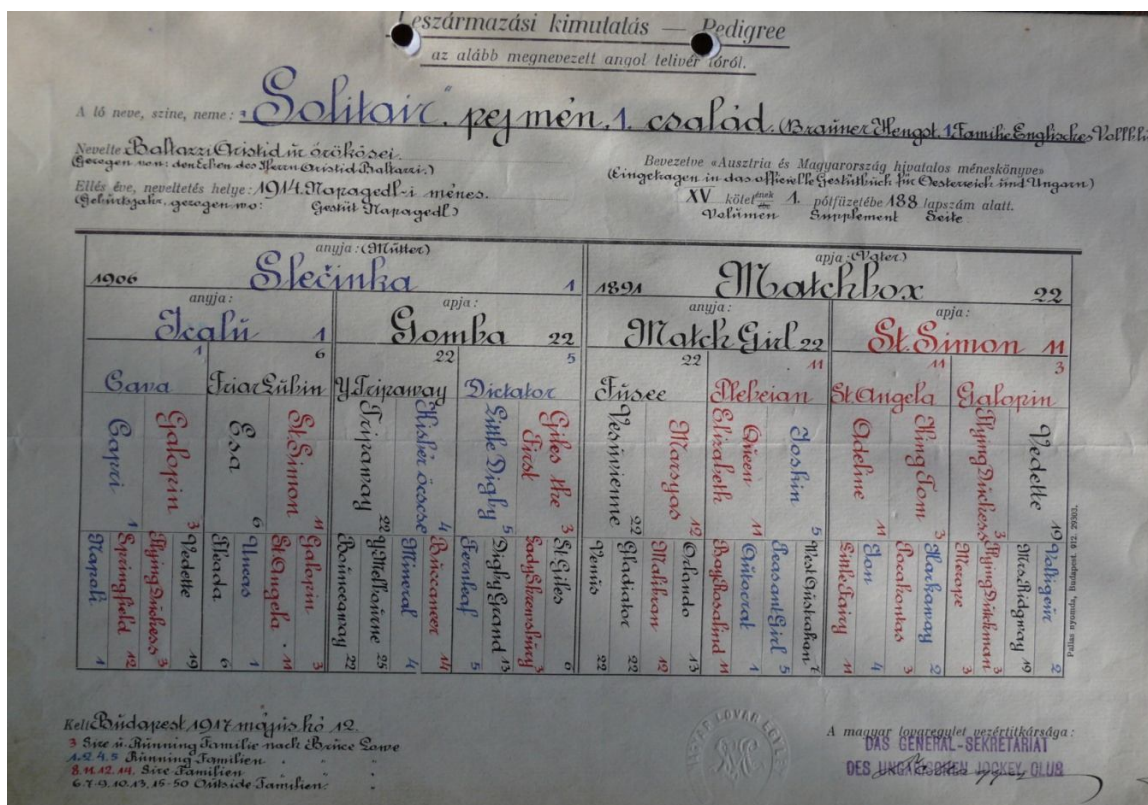
Файлът на всеки кон включва следните данни: заглавна страница (Регистър) с общите му данни, родословие, в което има възможност за лесно придвижване до най-долните колена, за които има данни, особените белези на конете, включващи сканираното графично описание, словесното описание и сканираният баркод на чипа, разплодната дейност, телесните измерения, данните от проведените бонитировки и тестираня, данните относно собствеността, състезателният картон, фотографията на коня, възможност за прикачване на видеофайл.

Програмата има функции за автоматично разпечатване на паспорта на коня, на поредния том от родословната книга на дадена порода, генериране на Excel таблица на регистъра на ИАСРЖ, универсална търсачка на конете в базата по един или множество признаци.

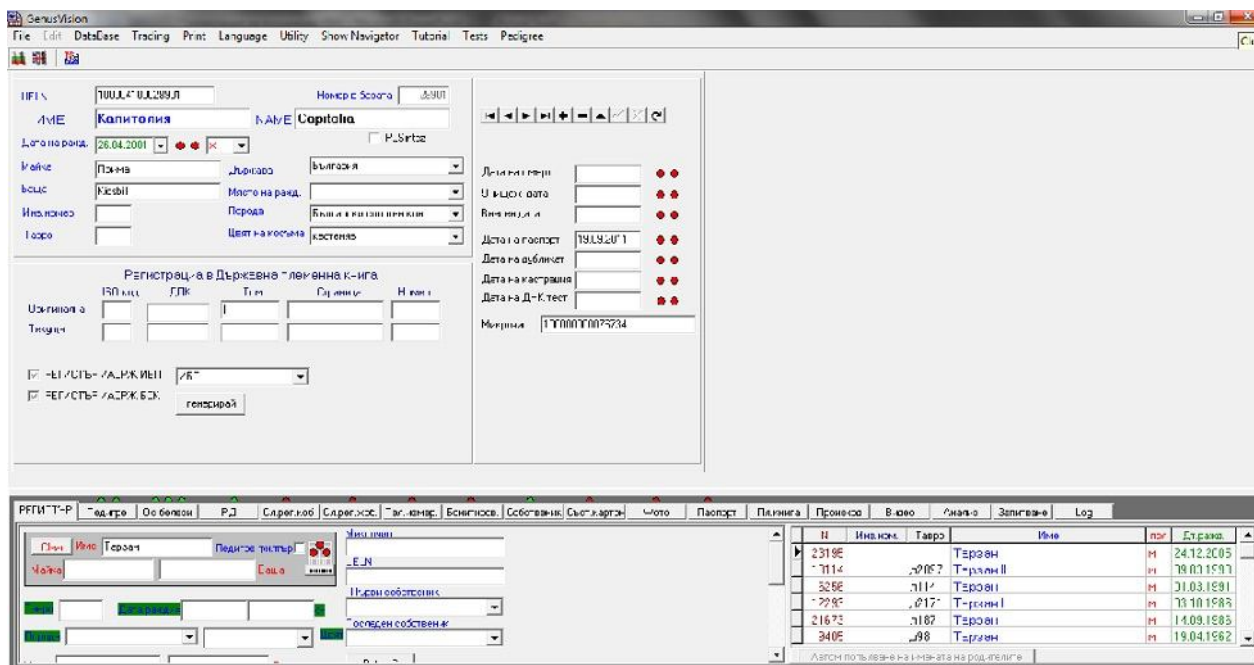
От началото на формиране на породата жребците производители са се определяли от специализирана комисия, състояща се от експерти коневъди (научни работници, представители на Министерството на земеделието, признати коневъди). След началото на прехода през 90-те години на миналия век с преминаването на голяма част от конете в частни ръце използването на жребци започва да придобива хаотичен характер, при което в развъждането попадат жребци със съмнителен произход и качества. Със съжаление трябва да се отбележи, че НССРЖ, която следваше да оглавява развъдния процес по време на прехода, не отделяше необходимото внимание на частния сектор, което позволи както използването на въпросните жребци, така и появата на огромен брой коне без редовни документи и доказан произход.

След приемането на развъдните програми и получаването на разрешително за извършването на дейност по селекция и репродукция, една от първите задачи на двете асоциации беше регистрацията на действащите към момента жребци и осигуряването им с бланка сертификат за заплождане на кобила, за да се проследи стриктно развъдния процес от самото начало.

През 2012 г. процесът на обикновена регистрация на заявените за разплод жребци постепенно започна да се трансформира в лицензиране. През 2013 г. се планира този процес да приключи като вече само жребци, отговарящи на изискванията на развъдните програми, ще бъдат допускани до разплод.

Фиг. 1. Оригиналното родословие на жребец Солитер, роден през 1914 година
 Fig. 1. Original pedigree of stallion Solitair, born 1914

Фиг. 2. Заглавната страница на програмата за племно коневъдство „Genusvision”
 Fig. 2. Main page of the computer program “Genusvision”

Фиг. 3. Паспорт на Източнобългарски и Български спортен кон
Fig. 3. Passports of the East Bulgarian and Bulgarian Sport Horses

Съгласно с Регламент 504/2008/ЕС идентификацията и регистрацията на новородените кончета следва да бъде извършена до края на календарната година, в която те са родени, или до навършването им на 6-месечна възраст (която от двете дати е по-късна). Прилагането му допълнително подпомогна въвеждането на ясни правила, при които собственикът на кончето в срок до 3 седмици заявява новороденото конче, а след това, в съответствие с описаните по-горе изисквания, получава от асоциацията чип. Собственикът се обръща към лицензиран ветеринарен лекар, който чипира кончето и снима графичното му описание, взема проба за ДНК анализ, попълва идентификационен формуляр, достъпен на сайтовете на асоциациите, и го изпраща до офисите им.

На база на получената информация асоциацията изготвя паспорт на кончето и го изпраща на собственика. Този документ е единственият официален идентификационен документ на коня, валиден в продължение на целия му живот (фигура 3). Доказването на произхода чрез съвременни методи се използва вече близо 30 години, но през последните 10 години първоначално използваният кръвнорупов анализ беше заменен с ДНК тест, който е по-лесен за прилагане и по-достовирен. За целта асоциациите използват лицензирана лаборатория в Германия, от която получават съответния документ, доказващ произхода на коня.

Преценката на индивидуалните качества на този етап се извършва чрез провеждане на бонитировки и тестираня на конете (фигура 4) и чрез използване на резултатите от репродуктивната дейност и данните на приплодите за преценка на жребците и кобилите по качеството на потомството.

Бонитировката е традиционен метод за преценка на коня, провеждан в продължение на десетилетия с известно прекъсване по време на

прехода. Тестирането е по-съвременен и много по-обтоен метод за преценка на тези качества. За първи път то се провежда през пролетта на 2006 г. и оттогава се осъществява ежегодно наесен. Участието в тестирането е задължително за жребците, които след това биват предлагани за жребци производители.

На преценка подлежат следните показатели: тип, телесни измерения, екстериор, качество на движенията, работоспособност (при тестиранята се подразбират качествата на свободния скок, а при възрастните коне в спорта – спортните постижения), качество на приплодите.

Подготовката на черновите на родословните книги на асоциациите през лятото на 2012 г. позволи стартирането на процеса на официалното приемане на двете асоциации в Международната федерация за развъждане на спортни коне (World Breeding Federation Sport Horses - WBFSH). Заедно с редица попълнени формуляри черновите на книгите бяха изпратени до офиса на WBFSH, където беше извършена детайлна инспекция на книгите, начина на водене на племенната документация и начина на преценка на конете, потвърждаващ, че целите на развъждането е селекция на коне за поне една от олимпийските дисциплини конен спорт. Така по време на Генералната асамблея на WBFSH, състояла се на 06.11.2012 г. в Нюмаркет – Англия, асоциациите „Източнобългарски кон“ и „Български спортен кон“ се приемат за пълноправни членове на Федерацията. Това легитимира в международен мащаб както самите асоциации, така и породите, които те представляват.

Цялостна информация за дейността на асоциациите може да се получи от сайтовете им – www.eastbul.com и www.bsha.bg. Онлайн информация за регистрираните коне е достъпна на сайта www.pedigreebg.com.

Фиг. 4. Представяне на конете по време на бонитировка и тестиране
 Fig. 4. Presentation of the horses at complex assessment and performance tests

Таблица 3. Статистика на броя регистрирани кончета по години
 Table 3. Statistics of number of annual born foals

Година / Year	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ИБП / EBH	112	115	93	97	96	75	82	100	78	73	59	38
БСК / BSH	-	-	-	19	17	19	52	46	54	37	25	15
ВСИЧКО / Total	112	115	93	116	113	94	134	146	132	110	74	53

ИБП - Източнобългарска порода / EBH - Eastbulgarian breed
 БСК - Български спортен кон / BSH - Bulgarian Sport Horse

Няколко са основните проблеми в дейността на асоциациите. По-голямата част от контролираните коне не са собственост на регистрирани земеделски производители, поради което асоциациите не могат да ползват субсидии за тях. Това на свой ред води до големи затруднения асоциациите да извършат всички съществени зоотехнически мероприятия за конете, за които не са получени средства.

Огромно негативно влияние има и финансовата криза, вследствие на която през последните 3-4 години се наблюдава постоянно намаляване на броя на запложданите кобили и отглежданите коне като цяло. Спадът в броя новородени кончета (таблица 3) за този период е около 3 пъти.

Липсва финансова помощ или каквито и да било други мерки от страна на държавата за запазване на отрасъла в условията на дълбока финансова криза.

ИЗВОДИ

1. И двете асоциации са извършили огромна по обем работа по събиране на данни и подготовка за издаване на томове на родословните книги на двете породи за целия период на тяхното съществуване, както и по международното

признаване на тези книги, което е основна предпоставка за по-нататъшното успешно развитие на породите.

2. Икономическата обстановка в страната ни има изключително негативни последствия върху двете породи. Без сериозни мерки за подпомагане от страна на държавата бъдещото им оцеляване в най-скоро време ще бъде под въпрос.

LITERATURA

- Barzev, G., 2011. Balgarski sporten kon. Alfamarket +, Stara Zagora, 5-106.
 Popov, V., 1959. Iztochnobalgarski kon. Zemizdat, Sofia, 102-104.
 Sabeva, I., Sv. Kaschiev, 2010. Razvadna programa za sahranenie i usavarshenstvuvane na Iztochnobalgarskata poroda kone. Shumen, 3-4.

Статията е приета на 12.12.2012 г.
 Рецензент – проф. д-р Георги Бързев
 E-mail: barzev@af.uni-sz.bg